עיון בשאלת המקור לדיני ייחוד

אורי אדלר

א. פתיחה

ב. שיטות הראשונים

ג. טור ושולחן ערוך

ד. נפקא-מינות

ה. "כי יסיתך"

א. פתיחה

מבוא

הדיון בהלכות ייחוד מקבל בימינו חשיבות מיוחדת לנוכח ריבוי מצבים חברתיים, מקצועיים וציבוריים היוצרים קרבה טבעית בין איש לאישה, ובתוך חברה בה הסטנדרט התרבותי מתיר ומכיל קרבה בין גברים לנשים. הלכות היחוד כחלק ממכלול הלכות הצניעות מגדירות את גבולות ההתנהגות במרחב משותף ומונעות מצבי פיתוי וחשש לעבירה.

בחז"ל מצינו שלושה סוגי ייחוד : ייחוד עם הערווה[1]- שהוא עיקר דיני האיסור ועניינו מניעת שהייה בצנעה עם אישה האסורה. גזרת בית דוד[2] - האוסרת ייחוד גם עם פנויה. וגזרת בית שמאי[3] - האוסרת ייחוד עם גוי או גויה. בסוגיה שלנו בחרנו להתמקד במקור לאיסור יחוד עם הערווה, נשאל מהו המקור, האם נוכל ללמוד מכך אם איסור יחוד הוא איסור עצמי או גדר? מה נפק"מ היוצאות מן החקירות דלעיל ונשתדל בסיעתא דשמיא לסיים בלימוד ע"פ תורת א"י של הסוגיה.

הגמרא בקידושין

נתחיל בדברי הגמרא במסכת קידושין (פ:):

> א"ר יוחנן משום ר' ישמעאל: רמז ליחוד מן התורה מנין? שנאמר: כי יסיתך אחיך בן אמך, וכי בן אם מסית, בן אב אינו מסית? אלא לומר לך: בן מתייחד עם אמו, ואסור להתייחד עם כל עריות שבתורה. פשטיה דקרא במאי כתיב? אמר אביי: לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא בן אב דסני ליה ועייץ ליה עצות רעות, אלא אפילו בן אם דלא סני ליה - אימא צייתי ליה, קמ"ל.

הגמרא אומרת שאיסור יחוד ערוה (למעט אם ובת) מהתורה נלמד ברמז מהמילים "כי יסיתך אחיך בן אימך", הפסוק[4] (דברים יג, ז) עוסק באח שמנסה להסית את אחיו לע"ז, ובפשט הלימוד הוא מהמילים "יסיתך", אך הגמרא לאחר הלימוד שואלת "פשטיה במאי" ומכך ניתן להסיק שלא בטוח שהלימוד הוא לימוד הקובע את איסור ייחוד כאיסור תורה. אך בגמרא בסנהדרין (כא) מובן כי הלימוד אכן נפסק כמו שכותבת הגמרא: "ייחוד, דאורייתא הוא!".

[1] קידושין פ:
[2] סנהדרין כא.
[3] עבודה זרה לו:
[4] (ז) כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ אוֹ בִנְךָ אוֹ בִתְּךָ אוֹ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ:

בירושלמי[5] מובן כי למדנו ממילים אחרות בפסוק[4]: "אשר כנפשך **בסתר**"

"לא תקרבו"

אך שלמדתי את הגמרא בקידושין היה לי קשה, שהרי מסברא פשוטה איסור ייחוד תפקידו למנוע איסורי ערוה חמורים, ולצורך כך כבר התורה חידשה לי במפורש גדר[6]: אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ **לֹא תִקְרָבוּ** לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי יְקֹוָק: (ויקרא יח, ו)! וכמו שכתב הרמב"ם[7]:

> והמצוה השנ"ג היא שהזהירנו מקרוב לאחת מכל אלו העריות.

ושמחתי מאוד למצוא באבות דרבי נתן שכתב[8]:

> מנין (שעשה) (שעשתה) התורה סייג לדבריה שנאמר איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו (ויקרא י"ח ו') (מה ת"ל לא תקרבו) אלא שלא יתיחד אדם לא עם חמותו ולא עם כלתו אבל מתיחד עמהם לשעה ואין בכם כלום.

אבות דרבי נתן אכן מביא שמקור הלימוד הוא מהפסוק "לא תקרבו", אך לא מצינו אף גמרא שחיברה את הלימוד הנ"ל לדיני יחוד, וצריך להבין מדוע.

לסיכום: ראינו כי יש שני מקורות ללימוד איסור יחוד עם ערוה.

בשלב הראשון נתמקד בשאלה- מה פסקו הראשונים בסוגיה? כיצד הבינו את הלימוד מרמז של "כי יסיתך", ומה עשו עם הלימוד של "האבות דרבי נתן"?

---

[5] קידושין פרק ד הלכה יא.

[6] אכן בדרך כלל מקובל לומר שאיסורי תורה אינם גדר, אלא איסור עצמי, וחז"ל הם אלו שגזרו וגדרו גדרות, אך יש מספר מצוות שהינם גדר מדברי תורה כגון: **א.** לא תחנם **ב.** וקראת ואכלת מזבחו- לחלק מהשיטות דאורייתא ממש (שו"ת הרא"ש) איסור השתתפות בסעודת עכו"ם **ג.** חפץ חיים - ספר המצוות הקצר מצוות לא תעשה מצוה קיא: מצות לא תעשה שלא לגלות ערות האב במשכב זכור.- שנאמר (ויקרא יח, ז): "ערות אביך וגו' לא תגלה". וזה לאו נוסף על משכב זכור (לקמן לאו קט"ז). והעובר על זה, ובא על אביו בהכנסת עטרה, בעדים והתראה - שניהם חייבים סקילה; ובלא עדים - במזיד, חייבים כרת; ובשוגג, חייב שתי חטאות (משום לאו זה, ומשום בא על הזכר). ונוהג בכל מקום ובכל זמן. **ד.** ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רצ- והמצוה הר"צ היא שהזהירנו שלא לחתוך הגדרים באומד הדעת החזק ואפילו היה קרוב אל האמת. כמו שיהיה אדם ירדפהו שונאו להרגו ולהנצל ממנו יכנס בבית אחד ויכנס הרודף ההוא אחריו ונכנס אנחנו אחריהם ונמצא הנרדף הרוג והוא מפרפר ושונאו שהיה רודפו עומד עליו והסכין בידו ושניהם מנטפין דם. הנה זה הרודף לא יהרגוהו הסנהדרין על צד חתוך הגדר אחר שאין שם עדים מעידים שראו ההריגה. ובאה האזהרה בתורת האמת מהרוג זה והוא אמרו יתעלה (משפטי' כג) ונקי וצדיק אל תהרוג כי לא אצדיק רשע. **ה.** לעולם בהם תעבודו- הר"ן אומר- גדר שלא תיתן להם מתנה

[7] ספר המצוות ל"ת שנג

[8] מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק ג

ב. שיטות הראשונים

איסור דאורייתא עצמי- "כי יסיתך"

<u>הרא"ש</u>

הרא"ש (פרק ד סימן כא) כתב:

> אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק רמז לייחוד מן התורה מנין שנאמר כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית אלא לומר לך בן מתייחד עם אמו ואין מתייחד עם כל העריות שבתורה.

ולכאורה מדבריו לא משמע שפשט האם האיסור הוא מהתורה או לאו[9], אך בתוס' רא"ש כתב[10]:

> סוגה בשושנים. לענין דם נדות נדרש דכשאומרת לבעלה כשושנה אדומה ראיתי פורש הימנה מיד. **ותימה והא ייחוד דאוריתא הוא כדדרשי' לעיל בפ"ב כי יסיתך אחיך בן אמך והיכי אתי קרא דדברי קבלה למישרי מאי דאסר בדאוריתא,** וי"ל דלא אסרה תורה אלא ערוה דכעין אמו דלא עבידא לאישתרויי כלל אבל נדה סופה ליטהר, מיהו היכא דלא בעל אפי' נדה אסורה להתייחד כדאמרי' בפ"ק דכתובות הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים.

התוספות הרא"ש מבאר כי מתוך הדרשה על הפסוק "סוגה בשושנים" עולה שאישה נידה מותרת בייחוד עם בעלה, שכן די באמירתה "כשושנה אדומה ראיתי" כדי שיפרוש ממנה ללא צורך במחיצה פיזית. הרא"ש מקשה כיצד פסוק מדברי קבלה יכול להתיר ייחוד שלכאורה אסור מהתורה, ומתרץ כי איסור ייחוד דאורייתא נאמר רק על עריות שאינן עשויות להיתר כלל (כמו אמו), ואילו נידה "סופה ליטהר" ולכן לא נאסרה בייחוד מעיקרה, בכל מקרה מכאן עולה בבירור כי הרא"ש פסק להלכה כדברי הגמרא בסנהדרין.

[9] וכן בפסקי הרא"ש לא כתב שמקור האיסור הוא "כי יסיתך".
[10] תוספות הרא"ש מסכת סנהדרין דף לז עמוד א

<u>רשב"א</u>

הרשב"א בשו"ת[11] כתב:

> באמת לא אסרה תורה היחוד אלא יחוד של עריות דשאר נשים דרבנן הוא. ואין אנו צריכין לחזר אחר דקדוק הלכה זו דהלכה באותה שעה גזרו על הייחוד /היחוד/ ועל הפנויה. ואקשינן ייחוד /יחוד/ דאורייתא הוא דאמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק (שם דף פ"ב) רמז ליחוד מן התורה מנין? שנאמר (דברים י"ג) כי יסיתך אחיך בן אמך וכו'. אמרינן דאורייתא ייחוד דאשת איש אתא דוד וגזר על הפנויה. ואתו תלמידי שמאי והלל וגזרו אף על הגויה.

הרשב"א פסק כי איסור יחוד נלמד מהגמרא בקידושין.

<u>רש"י ותוס'</u>

בסוגייה שלנו רש"י לא עסק בשאלת מקור האיסור, אך במסכת שבת בסוגיית "הוא בבגדו והיא בבגדה" (שבת יג ע"א), דנה הגמרא בגדרי ההרחקות בין איש לאשתו בימי נידותה, ומקישה אותם לאיסור הקרבה לאשת רעהו (אשת איש) – כשם שאסור לאדם לישון באותה מיטה עם אשת איש אפילו כששניהם לבושים בבגדיהם, כך נאסר הדבר על הבעל עם אשתו נידה.

וכך כותב רש"י בסוגייה:

> מה אשת רעהו כו' - דאסור לן יחוד מן התורה, בקדושין (פ, ב) מאחיך בן אמך.

אם כן, גם רש"י פסק כך במפורש את הגמרא בקידושין.

בסוגייה מקבילה במסכת סוטה (דף ז ע"א) הגמרא דנה בנאמנותו של הבעל על אשתו הנידה, ומציינת שאף על פי שנידה היא איסור כרת חמור, התורה האמינה לבעל להישאר עמה לבד בבית (בייחוד) וסמכה עליו שיפרוש ממנה. תוספות[12] במקום מקשים: אם איסור ייחוד בעריות הוא דין דאורייתא, מניין לנו שייחוד עם אישה נידה מותר? הם מתרצים שהתורה אסרה ייחוד רק בעריות שאין להן היתר לעולם, בדומה למקור הלימוד של "בן עם אמו".

[11] שו"ת הרשב"א חלק א סימן תקפז

[12] תוספות מסכת סוטה דף ז עמוד א- נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה - תימה דמשמע בפרק אין מעמידין (ע"ז דף לו:) דיחוד דעריות דאורייתא אם כן יחוד דנדה מנלן דשרי ויש לומר דוקא יחוד דעריות דאין להן היתר דומיא דבן עם אמו אסרה תורה אבל נדה לא.

מכיוון שתוספות משווים את האיסור למקרה של בן ואמו, מוכח שהם הבינו שאיסור הייחוד יונק את תוקפו מדאורייתא מהסוגיה בקידושין (פ ע"ב), שם נלמד איסור הייחוד בעריות והיתר הייחוד של בן עם אמו מהפסוק "כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ".

רבינו חננאל[13] אף הוא פוסק את הגמרא בקידושין להלכה בדבריו במסכת ע"ז שם נלמד על גזרת איסור ייחוד עם עכו"ם.

<u>דרך הלימוד מרמז</u>

אם כן, ראינו כי ראשונים רבים פסקו את הגמרא בקידושין, אך נשארנו עדיין בקושי- כיצד למדנו מן המילה רמז? הלא זה לא דרך הלימוד הישירה, ובכלל לא ברור איך פסוק שעוסק בהסתה לעבודה זרה, נהיה המקור הישיר ללימוד איסור יחוד?!

תשובה לנושא אפשר למצוא בהשגות הרמב"ן. שם הנושא נידון בהרחבה כחלק ממחלוקת רחבה יותר של הרמב"ן אל מול הרמב"ם על מעמדם של הדינים שנלמדו בי"ג מידות, לשיטת הרמב"ם מה שנלמד בי"ג מידות הוא בתוקף גזרת חכמים, אך הרמב"ן חולק עליו וטוען כי הלימודים הם בעלי תוקף דאורייתא, וכך כתב[14]:

> אבל עיקר שרשי התלמוד שכל הנדרשין בתלמוד באחת משלש עשרה מדות כולן דברי תורה והם פירוש תורה שנאמרה למשה בסיני בין שנאמר שקבלו אותם בפרט, כגון שלמדנו מפי הגבורה דקדושין הן בכסף ושהם נרמזים בתורה מקיחה קיחה, ובשטר ושהם **<u>נרמזים</u>** מויצאה והיתה, וכן בבשר בחלב נאמר לו בסיני שאסור באכילה ובהנאה בין גדי בחלב אמו בין שאר בהמה בחלב אחר ונאמר לו שהן באין בכתוב מרבויי המקראות, ובין שנאמרו לו הדברים סתם ונצטוו לדרוש התורה בכללה במדרשי שלש עשרה מדות והסכימו החכמים במדרש כל מצוה ומצוה ואף על פי שבאו במקומות אסמכתות כבר אמרנו שהם מקשים ומתרצים הם בפירוש. ואם יש מהם סתומות במקראות במקומות מועטים אינם נעלמים מלומדי הגמרא.

[13] רבינו חננאל מסכת עבודה זרה דף לו עמוד ב
ייחוד דבת ישראל אם היא אשת איש מן התורה הוא. שנאמר כי יסיתך אחיך בן אמך בן מתייחד עם אמו ואין אחר מתייחד עם שאר כל העריות שבתורה.
[14] השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שורש ב

יסוד דבריו דבריו של הרמב"ן הוא כמו שניתן ללמוד דין דאורייתא מדרשה, כך ניתן ללמוד מרמז, ויש לכך מספר דוגמאות לאור הש"ס, ונביא כאן רק כמה ואידך זיל גמור:

1. ניסוך המים-רבי יהודה בין בתירא מביא רמז לניסוך המים מן התורה[15].
2. דיני נידה[16].
3. דין שניות לעריות[17].
4. ביקור חולים[18].
5. עדים זוממים[19].
6. קבורה[20].

איסור דאורייתא מדיני ריחוק- "לא תקרבו"

<u>הסמ"ג</u>

הסמ"ג[21] פסק את האבות דרבי נתן, וקבעו כי איסור יחוד עם ערוה הוא מהתורה[22] ומקורו הוא מהפסוק "לא תקרבו לגלות ערווה", וכך כתב הסמ"ג:

> אסור להתייחד עם ערוה מן העריות בין זקנה בין ילדה <u>כאשר בארנו (בתחילת המצוה</u> (הו' בקידושין מ"א א'))<u></u>, מפני שהיא קריבה המביאה לידי גילוי ערוה.

וכאן צריך להבין מה עשו עם הגמרא בקידושין? מדוע לא פסקו ולא התייחסו אליה?

[15] תלמוד בבלי מסכת שבת דף קג עמוד ב: "רבי יהודה בן בתירה אומר: נאמר בשני ונסכיהם, בששי ונסכיה, בשביעי כמשפטם - הרי מ"ם יו"ד מ"ם - מים מכאן רמז לניסוך מים מן התורה".

[16] תלמוד בבלי מסכת יומא דף עז עמוד ב- עח עמוד א: "רבי אליעזר בן יעקב אומר: מים מפכין עתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית. מכאן ואילך היה מתגבר ועולה עד שמגיע לפתח בית דוד, כיון שמגיע לפתח בית דוד - נעשה כנחל שוטף, שבו רוחצין זבין וזבות נדות ויולדות, שנאמר ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד ולישבי ירושלים לחטאת ולנדה. **אמר רב יוסף: מכאן רמז לנדה שצריכה לישב עד צוארה במים**. ולית הילכתא כוותיה".

[17] תלמוד בבלי מסכת יבמות דף כא עמוד א: "אמר רבא: רמז לשניות מן התורה מנין? שנאמר: כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ, האל - קשות, מכלל דאיכא רכות, ומאי נינהו? שניות".

[18] תלמוד בבלי מסכת נדרים דף לט עמוד ב: "רמז לביקור חולין מן התורה מנין? שנאמר: אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל אדם וגו'. מאי משמע? אמר רבא: אם כמות כל האדם ימותון אלה, שהן חולים ומוטלים בעריסתן ובני אדם מבקרים אותן, מה הבריות אומרים? לא ה' שלחני לזה".

[19] תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף י עמוד א: "רמז לעדים זוממין? והא כתיב כאשר זמם! אלא: רמז לעדים זוממין שלוקין מניין - דכתיב והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע. משום דהצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע? אלא: עדים שהרשיעו את הצדיק, ואתו עדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא, ושוינהו להנך רשעים - והיה אם בן הכות הרשע. - ותיפוק ליה מלא תענה! - משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה - אין לוקין עליו".

[20] תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מו עמוד ב: "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: רמז לקבורה מן התורה מניין - תלמוד לומר כי קבור תקברנו מכאן רמז לקבורה מן התורה".

[21] סימן קכ"ו

ו-4 אפשרויות העלנו:

א. הסמ"ג פסק את האבות דרבי נתן, והבין את הגמרא בקידושין כאסמכתא.
ב. הסמ"ג פסק את האבות דרבי נתן, ואת הגמרא בשבת יג. וחלקו על הגמרא בקידושין
ג. הסמ"ג פסק את האבות דרבי נתן, והבין את הגמרא בקידושין כמפרטת את פרטי הדין
ד. הסמ"ג פסק את האבות דרבי נתן, והבין את הגמרא בקידושין שמחדשת את ההיתר לייחוד של אם ובת.

<u>החינוך</u>

כך כתב ספר החינוך במצווה קפח:

> שלא להתעדן באחת מכל העריות
> שלא להתעדן באחת מכל העריות, והן קרובות ואשת איש ונדה, ואפילו בלא ביאה כגון חיבוק ונישוק וכל הדומה לאלו הפעולות הרעות שמעמיקין בהן בעלי הזימה ההולכים אחרי ההבל ויהבלו, שנאמר (ויקרא י"ח, ו') איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה, ופירושו כאילו אמר לא תעשו שום קריבה שהיא הגורמת והמביאה האדם לגלות ערוה. וכן דרשו זכרונם לברכה לא תקרבו לגלות, אין לי אלא שלא יגלה, מנין שלא יקרב, תלמוד לומר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב (שם, שם י"ט), אין לי אלא נדה בלא תקרב ובלא תגלה, מנין לכל העריות, תלמוד לומר לא תקרבו לגלות, ושם נאמר (שם, שם כ"ט) ונכרתו הנפשות העושות, שמא תאמר יהיו חייבין כרת על הקריבה לבד, תלמוד לומר העושות, ולא הקריבות. [...]
> ועוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה (שם פ' ע"ב) במצוה זו שאסור להתייחד עם כל העריות, רצוני לומר עם כל העריות דבר תורה, בין זקנה בין ילדה, שהייחוד, לגלות ערוה הוא גורם, חוץ מן האם עם בנה והאב עם בתו והבעל עם אשתו נדה שמותרין, חוץ מחתן שפירשה אשתו נדה קודם שיבעול. ומותר להתייחד עם הזכור ועם הבהמה, שלא נחשדו ישראל על כך.
> כשאירע מעשה אמנון ותמר, גזר דוד ובית דינו על ייחוד דפנויה. שמאי והלל גזרו על ייחוד גוים. והתירו זכרונם לברכה (שם מ"א ע"א) להסתכל בפני פנויה למי שמסתכל בה לדעת שישא אותה לאשה אם תהיה נאה בעיניו. וגם אמרו (שם) שראוי לעשות כן, שלא ישא אדם אשה עד שיראנה, כדי שלא יבוא לגרשה אחר כן אם תתגנה בעיניו. ויתר פרטי המצוה, מבוארים בהרבה מקומות בתלמוד בפיזור.

החינוך כותב כי יש איסור התורה להתעדן או ליהנות באחת מכל העריות (קרובות משפחה, אשת איש ונידה), ואפילו ללא קיום יחסים, כגון בפעולות של חיבוק, נישוק וכל קריבה הדומה להן. הדבר נלמד מהפסוק "אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה", שבא לאסור כל סוג של קריבה הגורמת ומביאה את האדם לידי גילוי ערווה, אם כי עונש הכרת חל רק על מעשה הביאה עצמו ("הָעוֹשֹׂת" ולא הקריבות). כחלק ממצווה זו, למדו חז"ל כי קיים איסור להתייחד עם אישה האסורה משום ערווה (בין זקנה ובין ילדה), למעט ייחוד של אם עם בנה, אב עם בתו, ובעל עם אשתו נידה (למעט חתן שאשתו פירסה נידה קודם שנבעלה).

ופה צריך לחקור האם לשון החינוך היא מלמדת אותנו שאיסור היחוד הוא מהתורה או מדברי סופרים?

וראיתי שרבי ומורי הרב דוד מנשה[23] ה"ו הבין כי החינוך פסק את האיסור כדין דרבנן ממצוות "לא תקרבו". וכמה הוכחות כתב בדבריו:

הוכחה ראשונה ממה שכתב החינוך בתחילת המצווה "מדיני המצוה, מה שאסרו חכמים זכרונם לברכה" ומכאן רצה חלק בין איסורי לא תקרבו דאורייתא לבין איסורי לא תקרבו שהם מדרבנן והאריך בזה להביא בדיני צניעות. במה שהוא איסור מוחלט שאין פתח להקל בו, לבין מה שכל אדם מכיר על עצמו, אך מן התורה נאסר קרבה שיש בה מגע, וחכמים הרחיבו לכל פעולה שיש בה קרבת דעת.

ועוד הקשה וז"ל: "ולכאורה אם יחוד עם העריות אסור "דבר תורה" מה שייך לומר "ועוד אמרו חז"ל במצווה זו"? זה לא חז"ל זה התורה אמרה כי זה עצמו לא תקרב?"

ועוד הביא ראיה ממבנה ההלכה שבה ספר החינוך מאריך באזהרות לאדם, ומביא את הסיפור אודות החכם ששמר על ייחוד מביתו, ולאחר מכן הביא את מצוות היחוד.

ובסוף דבריו דייק בלשון החינוך והקשה: אם איסור יחוד הוא מהתורה, מדוע לא נכתב "שאסור להתייחד דבר תורה עם כל העריות" מדוע[24] הוא כתב "רצוני לומר עם כל העריות דבר תורה"?

[23] ובתורתו יהגה- סוגיות בצניעות עמוד 57
[24] ח"ו סימן מ אות יא.

אך הוקשו לי דבריו ממספר טעמים:

בודאי שיש איסורי "לא תקרבו מדרבנן", אך לענ"ד א"א להוכיח מלשון ההלכה שרק מגע פיזי הוא האסור, שהרי שהמחבר הביא את הדוגמאות שלהם בריש ההלכה הוא כתב במפורש "כגון". לענ"ד בתוך דברין של החינוך, הוא מפרט את ההנהגה הרצויה, ואת הגדרות הראויות לשים, ובכך הוא גם הזהיר בפירוט ממה שכתב "ואתה בני הזהר על זה מאוד ואל יבטיחך יצרך, ואם אלף ערבים יתן לך."

לכן לענ"ד אני הבנתי את קריאת ההלכה, כפתיחה, הצגת המקורות התנאיים, והפסוקים, ובמילים "מדיני המצווה", ניסה המחבר לתפוס את הליבה של מצווה, את העיקר שלה, ולא לעבור לכל הדינים שמדרבנן.

ביחס ללשון "ועוד אמרו רז"ל במצווה זו"- חכמים גילו לנו את האיסור של ההלכה הזו,אך התוקף של הלימוד הוא מהתורה, כפי שכתב גם המנחת חינוך (ב): "שאסור להתייחד כו' דבר תורה כו'. זה דעת התוספות בכ"מ בסוטה ובסנהדרין וע' ר"מ כתב דיחוד מדברי קבלה היא."

וראיה נוספת לזה היא במה שכתב פסקה לאחר מכן: "כשאירע מעשה אמנון ותמר, גזר דוד ובית דינו על ייחוד דפנויה." ולכאורה פשוט הדבר, שאם כתוב מצוה, ומיד לאחר מכן גזרה, שיש הבדל כאן בין דאורייתא לדרבנן.

וממה שהרב כתב שהחינוך הגיע לאיסור יחוד לאחר הסיפור על החכם שגזר עליו יחוד מביתו, לענ"ד קשור להגיון ומהות המצווה שרצה החינוך לטבוע בנו כמ"ש: "כלל הדבר הוא שלא יעשה האדם שום דבר בעולם המביאו לידי הרהור בנשים, לא במעשה ולא בדבור ולא שום רמז לקרב דעת האשה הקלה עם דעתו, אלא באשתו לבד." ולענ"ד לא התכוון המחבר לחלק בזה לדרבנן של מעשי קרבה האסורים מדרבנן.

ודיוקא אחרינא שהרב עשה, ורצה לומר שהיה צריך להיות כתוב "שאסור להתייחד דבר תורה עם כל העריות" מדוע הוא כתב "רצוני לומר עם כל העריות דבר תורה"? ולכאורה התשובה פשוטה- כל העריות הכתובות בתורה נכללות באיסור, ואולי היה צריך לכתוב כך, כי יש הו"א לומר שאם התרנו את האם והבת, אזי אולי אפשר להתייחס אל האם והבת "כאב בניין", לשאלה עם מי מותר להתייחד ועם מי לא. ועיין עוד חקרי לב סימן יז ואכמ"ל.

ושמחתי למצוא בציץ אליעזר שכתב: "ודבר זה שאיסור יחוד הוא אביזרייהו דג"ע מתבאר לנו באמת גם מדברי החינוך במצוה קפ"ח דמדי דברו שם בלאו דלא תקרבו לגלות ערוה כותב וז"ל: ועוד אמרו רז"ל במצוה זו שאסור להתיחד עם כל העריות דבר תורה בין זקנה בין ילדה שהיחוד לגרות ערוה הוא יגרום עכ"ל, הרי בהדיא שהחינוך הכניס איסור היחוד בגדר המצוה

של לא תקרבו וא"כ היינו אביזרייהו דג"ע, ועיין גם ברש"י בשבת ד' י"ג ע"א במ"ש שהאיסור של היא בבגדו והוא בבגדה שבנדה ילפינן מזה שאסור לן יחוד מן התורה ע"ש ובתוס', והיינו מפני שהכל נובע מגדר האיסור דאת אשת רעהו לא טמא ואל אשה נדה לא יקרב דבגמ' שם וכולהו אביזרייהו דג"ע, ולכן תורת אמת היתה בפיהם של הגאונים הנ"ל בהגדרתם שזה בכלל אביזרייהו דג"ע.

ועוד מצאתי בילקוט יוסף[25] שהבין שהחינוך פסק את איסור יחוד מהתורה כמו הסמ"ג, ולא חילק ביניהם, וכן באנציקלופדיה תלמודית[26] שהסתמך אף על המנחת חינוך כדי לפסוק כך.

וע"כ נראה לענ"ד שיותר מונח בכתובים שהחינוך פסק את איסור היחוד כדין תורה.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פרק כב (הלכות א, ב) כותב:

> אסור להתייחד עם ערוה מן העריות בין זקנה בין ילדה שדבר זה גורם לגלות ערוה [...] ואיסור ייחוד העריות מפי הקבלה.

הרמב"ם כותב במפורש שאיסור יחוד הוא סייג לגילוי ערווה- "שדבר זה גורם לגלות ערוה" וכן כתב[27]:

> ויזהר מן הייחוד שהוא הגורם הגדול, גדולי החכמים היו אומרים לתלמידיהם הזהרו בי מפני בתי הזהרו בי מפני כלתי, כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתביישו מדבר זה ויתרחקו מן הייחוד.

לכאורה בדבריו ברור שייחוד הוא גדר וסייג לביאה אסורה.

<u>היחס לאיסור לא תקרבו</u>

וצריך לחקור- האם לפי הרמב"ם מי שמתייחד עובר על איסור לא תקרבו? הרמב"ם הפריד את איסור יחוד לפרק נפרד ולא הביא את איסור יחוד כחלק מהדוגמאות של איסור קרבה. כאשר הוא פירט את מעשי הקרבה הוא הביא חיבוק ונישוק ודוגמאות נוספות אך הוא לא הביא את היחוד כחלק מהדוגמאות. הסמ"ג והחינוך הביאו את איסור יחוד יחד עם שאר

[25] אוצר דינים לאישה ולבת עמוד תתא הערה לט
[26] כרך כג, עמוד תרלד הערה 22
[27] רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כב הלכה כ

הדוגמאות של המעשים המביאים לידי גילוי ערווה. ובנוסף הרמב"ם לא הביא את הפסוק של לא תקרב כאשר הוא דיבר על איסור יחוד. ולכן נראה שלשיטת הרמב"ם המתייחד לא עובר על איסור לא תקרבו לגלות ערווה.

<u>"מפי הקבלה"</u>

הרמב"ם כתב שאיסור יחוד הוא מפי הקבלה. ונחלקו נושאי הכלים האם איסור יחוד הוא מהתורה אם לאו.

<u>איסור דאורייתא-המגיד משנה</u>

כך כתב המגיד משנה[28]:

> ואיסור ייחוד עריות וכו'. בפ' אין מעמידין (דף ל"ו:) מסקנא דייחוד עריות מן התורה ואתא דוד גזר אפילו יחוד דפנויה ואתו שמאי והלל וגזור אפי' יחוד דכותית:

המגיד הבין כי הרמב"ם פסק את איסור יחוד מהתורה. הוא למד כך מהגמרא בסנהדרין שאמרה במפורש "ייחוד דאורייתא הוא!"

וכן במשנה למלך[29]:

> ואין ספק דאשת איש שנתייחדה עוברת על דת משה היא דהא קי"ל דיחוד אסור מן התורה וכדאיתא פ"ב דע"ז ואף על פי שרבינו בפכ"ב מהלכות איסורי ביאה דין ב' כתב ואיסור יחוד העריות מפי הקבלה זהו לפי סברתו דכל דבר שאינו מפורש בכתוב לא קרי ליה דבר תורה וה"ה שם העתיק סוגיא דע"ז דאמרינן דיחוד עריות מן התורה.

המשנה למלך עונה לנו גם על השאלה- איך "קבלה" פירושו דין תורה? הוא מסביר שכיון שאיסור יחוד אינו מפורש ממש בתורה ונלמד רק בדרך רמז, כתב הרמב"ם שהוא מפי הקבלה.

[28] מגיד משנה הלכות איסורי ביאה פרק כב הלכה ב (וכן בב"ח)

[29] הרמב"ם בהל' סוטה פרק ב הלכה אומר כותב כי ישנן נשים שאינן ראויות לשתות את "מי הסוטה" (גם אם היא ובעלה רוצים בכך). ברגע שישנם עדי קינוי ועדי סתירה, הן נאסרות על בעליהן לצמיתות ויוצאות ללא קבלת כתובה, ע"ג ההלכה כותב המשנה למלך הלכות סוטה פרק ב הלכה א

כך לכאורה כתב הבית יוסף[30]:

> וכתב הרמב"ם בפכ"ב מהלכות איסורי ביאה (ה"ב) איסור יחוד העריות מפי הקבלה וטעמא שאף ע"פ שאמרו ייחוד דאורייתא לאו למימרא שהוא כתוב בתורה שהרי אמר רמז לייחוד מן התורה מנין ולשון רמז מוכיח שאינו מפורש אלא רמז בעלמא.

וראיתי אצל הרב דוד שכתב שמשמע מהרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות[31] שמפי הקבלה פירושו דאורייתא.

וכן מצאתי בספר ארעא[32] דרבנן שכתב:

> דכל דבר שאינו מפורש בכתוב לא קרי ליה דבר תורה כמ"ש בכמה מקומות.

אך עדיין קשה. בשורש ב לספר המצוות כתב הרמב"ם:

> וכבר הביאם חוסר הידיעה ליותר חמור מזה והוא שאם הם מצאו דרש של איזה פסוק שמתחייב מאותו הדרש לעשות מעשים מסוימים או להתרחק מדברים מסוימים והם כולם בלי ספק דרבנן מונים אותם בכלל המצוות, ואע"פ שפשטיה דקרא אינו מורה על שום דבר מאותם הדברים.

ולכאורה מדבריו משמע שהייחוד פה הוא מדרבנן!

ועוד שגם אצלנו הגמרא אומרת שזה לא פשט הכתוב וכיון שזה דרש בעלמא נראה שהתוקף יהיה דרבנן!?

---

[30] בית יוסף אבן העזר סימן כב

[31] פרק ח הלכה טו - כל מקום שנאמר בתורה לא תאכל לא תאכלו לא יאכלו לא יאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע עד שיפרוט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבלה שנאמר לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה וכחלב שנאמר בו יעשה לכל מלאכה, או עד שיתפרש בתורה שבעל פה שהוא מותר בהנאה, כגון שקצים ורמשים ודם ואבר מן החי וגיד הנשה שכל אלו מותרין בהנאה מפי הקבלה אף על פי שהן אסורין באכילה.

[32] ארעא דרבנן מהדורה קמא מערכת אות י סימן רפח- יחוד דעריות. איסורו מן התורה כדאיתא בפרק ב' דעבודה זרה דף ל"ו (ע"ב), ואף דהרמב"ם בפרק כ"ב מהלכות איסורי ביאה דין ב' כתב ואיסור יחוד העריות מפי הקבלה וכו', זה הוא לפי סברתו דכל דבר שאינו מפורש בכתוב לא קרי ליה דבר תורה כמ"ש בכמה מקומות. והרב המגיד (שם) הביא סוגיא דעבודה זרה שם דאמר דיחוד עריות מן התורה, אלא דיחוד דפנויה דרבנן הוא, ודוד ובית דינו גזרו על יחוד הפנויה (סנהדרין כא ע"א). ויחוד איש אחד עם שתי נשים אי הוי דאורייתא או דרבנן, עיין בתשובת הרשב"א (חלק א') סימן תקפ"ז.

<u>איסור דאורייתא- הלכה למשה מסיני</u>

הבית יוסף כתב[32]:

> כי הרמב"ם בפכ"ב מהלכות איסורי ביאה (ה"ב) איסור יחוד העריות מפי הקבלה וטעמא שאף ע"פ שאמרו ייחוד דאורייתא לאו למימרא שהוא כתוב בתורה שהרי אמר רמז לייחוד מן התורה מנין ולשון רמז מוכיח שאינו מפורש אלא רמז בעלמא.

לשון הב"י איננה מובנת, מצד אחד זה לא כתוב במפורש, ומצד שני זה רמז בעלמא, אך עדיין הוא כותב שאמרו שייחוד דאורייתא.

וכך הסביר המנחת אשר[33]:

> אך באמת נראה בכוונת הב"י דודאי הוי מן התורה אלא שאינו מפורש בתורה ונמסר לנו מפי הקבלה, דהיינו הלממ"ס.

הרב אשר וייס הבין בב"י חידוש גדול- כי הרמב"ם פסק את יחוד כהלכה למשה מסיני[34].

לכאורה צ"ל ששיטתו מבוססת על מה שכתב מרן בפירושו כסף משנה בתחילת הלכות איסורי ביאה:

> (ו) ויש נשים אחרות שהן אסורות מפי הקבלה ואיסורן מדברי סופרים. קשיא לי **שלשון קבלה נופל על דבר מקובל מפי משה רבינו ע"ה** או נלמד מי"ג מדות ומאחר שאיסור שניות הוא מגזירת חכמים כדאיתא בפרק שני דיבמות (דף כ"א) לא יצדק לומר בהן לשון קבלה:[35]

וכ"כ החיד"א[36] שהרמב"ם סבר שהלימוד שהובא בגמרא אינו לימוד גמור והוא אסמכתא ובכול זאת חז"ל קיבלו שמדאורייתא ייחוד אסור.

מאיפה הרמב"ם הבין לשיטתם שיחוד אסור מהלכה למשה מסיני?

[33] חלק א סימן פו
[34] אך בזה הוא נחלק על הציץ אליעזר - הבין בב"י כי הרמב"ם פסק שהאיסור הוא מדרבנן.
[35] כסף משנה הלכות אישות פרק א הלכה ו
[36] יעיר אזן מערכת הי' אות ו

לענ"ד הרמב"ם הבין שביחוד הגמרא אמרה בפירוש שזהו איסור שנלמד בקבלה ממשה רבינו. שהגמרא אמרה יחוד דאורייתא למרות שהלימוד הוא רמז ולא פשט הכתוב. ודווקא פה שהגמרא כתבה בפירוש שיחוד דאורייתא למרות הלימוד שהוא בדרך רמז יש להבין שהתוקף הוא דאורייתא מהלכה למשה מסיני אבל במקומות אחרים בהם יהיה רק רמז או דרשה שאינה פשט הכתוב ולא יהיה מוזכר שזה דאורייתא בפירוש התוקף יהיה דרבנן.

<u>איסור דרבנן</u>

מכות מרדות. כמ"ש הרמב"ם שם ואיסור ייחוד העריות מפי הקבלה ר"ל דאסמכתא היא ואף להסוברים שד"ת היא מ"מ אינו אלא עשה.

הגר"א[37] מביא שיטה אחרת לגמרי- כאשר הרמב"ם מגדיר את איסור ייחוד העריות כאיסור "מפי הקבלה", כוונתו לומר שהדרשה מהפסוק אינה אלא אסמכתא, ולכן העובר עליו אינו לוקה מלקות דאורייתא אלא מקבל מכת מרדות מדברי סופרים.

אך גם לשיטת החולקים (הסוברים שזהו דין תורה): הגר"א מחדש שאין מדובר באיסור לאו גמור שיש עליו מלקות, אלא תוקפו הוא בתור מצוות עשה בלבד[38].

הבית שמואל[39] ושו"ת חקרי לב[40] הבינו שהרמב"ם פסק את איסור היחוד מדרבנן בלבד, הגמרא בקידושין היא אסמכתא בלבד. החקרי לב ממש כותב "יחוד באיסור קל כחצי שיעור".

[37] אבהע"ז כב, ס"ק ד

[38] ומצאתי בזוהר הרקיע לרשב"ץ עשין עח שכתב: וממה שכתוב כי יסיתך אחיך בן אמך דרשו באחרון מקדושין רמז ליחוד דעריות ואמרו בפ' ב' (מעריות) (מע"ז) שאסורו הוא מן התורה, ואם כן הוא עשה בלאו הבא מכלל עשה: ולכאורה מדבריו משמע שהעשה הוא "כי יסיתך", ולא מובן כ"כ וצ"ע,
ובאמת בלאין יא כתב: וצריך לעיין איסור ייחוד עריות שהוא מן התורה כמו שאמר בפרק ב' מע"ז ובאחרון מקדושין (פ' ב') אם היא מצוה מיוחדת בלאו הבא מכלל עשה ממה שדרשו בן מתיחד עם אמו ואינו מתייחד עם כל העריות שבתורה מכתוב כי יסיתך אחיך בן אמך, או חלק מחלקי מצות איסורי עריות:

[39] אבהע"ז כב, ס"ק א- ..הרמב"ם כתב איסור ייחוד מן הקבלה דאינו אלא רמז מתורה לכן אין מלקין אותו אלא מכות מרדות, ובכלל עריו' נכלל חיבי לאוין וכ"כ פרישה

[40] שו"ת חקרי לב אבן העזר סימן יז
ויש לי עוד ראיה ע"ז שידוע הוא דעת הר"מ בהלכות איסורי ביאה (כא, א) דאיסור חבוק ונשוק קאי בלאו דלא תקרבו לגלות ערוה שאין הקריבה זו ביאה ממש וכ"כ הטור (סימן כ) ואילו הר"ם שם (כא, ו) והטור (סימן כא) כתבו דהמחבק אחת מן העריות שאין לבו של אדם נוקפו עליה כעין אחותו ואחות אמו וכיוצא בהם הרי זה מגונה כו', והיינו דקי"ל כעולא קרא דלך לך אמרינן לנזירא כו' כמ"ש הרב המגיד (שס) והרואה יבין בפשיטות שאין האיסור בהם כי אם דאסור מדבריהם והשתא נחזי אנן דיחוד וקריבה בודאי אחר דקריבה חמור דהיינו חבוק ונישוק כמו שכל הישר קורם הולך יודה בו וגם שקריבה בלאו ויחוד באיסור קל כחצי שיעור ואי בקריבה לא נאסר בעריות הקרובות כ"ש יחוד דקיל מיניה ואיך יצייר שיהיה היחוד בהם אסור מדברי תורה וחיבוק ונישוק יהיה מותר יציבא בארעא וגיורא בשמי שמייא זו אין הדעת סובלו

דעות המסופקות

<u>הרי"ף</u>

הרי"ף ציטט את לשון הגמרא בקידושין:

> אמר ר' יוחנן משום ר' ישמעאל רמז לייחוד מן התורה מנין שנאמר כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית אלא לומר לך בן מתייחד עם אמו ואסור להתייחד עם כל עריות שבתורה

וצ"ע במה התכוון שציטט את לשון הגמרא. האם פסק את הלימוד של "כי יסיתך"? או שמא נשאר בהסתפקות? בצורה פשוטה לא פשטו לנו את שאלת מקור האיסור.

<u>המאירי</u>

המאירי נקט בדרך אחרת:

> אמר המאירי לא יתיחד וכו' ר"ל אסור הוא להתיחד עם הערוה מפני שהדבר מפתח ומבוא לגלוי ערוה **ואף על פי שאין היחוד בכלל מנין המצות מכל מקום איסור תורה הוא קרוי** כמו שהביאוה דרך אסמכתא מדכתיב בן אמך כדאיתא בגמרא.

המאירי מניח שלוש נקודות:

א. אסור להתייחד מפני שזה מפתח ומבוא לגילוי ערוה- מתאים ללימוד של "לא תקרבו"

ב. ייחוד הוא לא בכלל מניין המצוות, אך עדיין הוא נקרא איסור תורה

ג. "כי יסיתך"- פירושו אסכמתא.

וכיצד ניתן להסביר את דבריו?

חשבתי להסביר שהמאירי לא רצה להכריע בשאלת מקור הלימוד, ולכן הביא את שני הצדדים, ולכן כתב שהוא לא בכלל מניין המצוות, ר"ל- אני לא יודע להכריע לך מהו המקור, אך אני יודע שזהו איסור תורה, אך קשה לכאורה לומר שהמאירי ישאר ללא מקור ברור.

הרב צבי יהודה דרור הסביר אחרת. המאירי הבין שיש איסור תורה של יחוד, שאינו בתוך ספר המצוות, הפסוק של "לא תקרבו" כבר נפסק בספר המצוות, ולכן נלמד מהפסוק "כי יסיתך". וכך גם הבין הציץ אליעזר[41]: "הרי לנו בדברי המאירי שהגדיר בכזאת דהוא סוג מיוחד של איסור תורה מדרך רמז ואסמכתא אבל אינו בכלל מנין המצות, והיינו לא מכלל לאוין וגם לא מכלל עשין".

מצאתי כי הרב דוד הביא אפשרות שלישית[42] וכך כתב:

> ובדברי המאירי יש להתלבט מה כוונתו שכתב שזה איסור תורה מדרך רמז ואסמכתא האם כוונתו שהתוקף דאורייתא רק הסביר מדוע לא נמנה במניין המצוות וכ"כ הציץ אליעזר (ו, מ) **או שלדעתו התוקף דרבנן כמו שבכמה מקומות בש"ס הוא מביא שיש דברים הנקראים דאורייתא כי יש להם עיקר מהתורה ומקור בפסוקים אך התוקף שלהם דרבנן.**

לבסוף הכריע הרב דוד וכתב את המאירי תחת "שיטות נוספות הסוברות שזה דרבנן".

סיכום שיטות הראשונים

1. לשיטת הרא"ש, רש"י, תוס', ורבנו חננאל, מ"מ משנה למלך וארעא דרבנן- ברמב"ם- **איסור יחוד מקורו הוא בתורה מדין "כי יסיתיך"**.
2. לשיטת החינוך והסמ"ג איסור היחוד הוא **מדין תורה "לא תקרבו"**
3. לשיטת הכס"מ המנחת אשר והחיד"א ברמב"ם **איסור יחוד הוא הלכה למשה מסיני**.
4. לשיטת הגר"א, הבית שמואל והחקרי לב ברמב"ם – **האיסור הוא איסור מדרבנן**.

ג. טור ושולחן ערוך

הטור בסימן כב כתב: "אסור מן התורה לאיש שיתייחד עם הערוה". ובדבריו משמע שפסק כאביו הרא"ש שאיסור יחוד הוא מן התורה.
בשו"ע כתב:

> אסור להתייחד עם ערוה מהעריות, בין זקנה בין ילדה, שדבר זה גורם לגלות ערוה.

[41] ח"ו סימן מ
[42] עמוד 24.

ונחלקו אחרוני האחרונים בהבנת פסיקת השו"ע.

רב שלמה קלוגר[43] כתב:

> ועמוד וראה מ"ש הרמב"ם וטוש"ע בלשונם שכתבו אסור להתייחד עם ערוה וכו' שדבר זה גורם לגלות ערוה ומי ביקש מידם ליתן טעם לאיסור תורה כיון דהתורה אסרה כן למ"ל טעם שלהם.

ואם כן מדבריו משמע שמרן פסק להחמיר שייחוד הוא מהתורה, וצריך לאמר לפי"ז שפסק להלכה את החינוך והסמ"ג. שמקור האיסור הוא מהפסוק "לא תקרבו לגלות ערוה"

לעומתו הרב אליעזר וולדנברג כתב[44]:

> וכפי הנראה שמכח זה שהב"י נטה לדעת הרמב"ם שיכל את ידיו בשלחנו הטהור ולא הזכיר שהוא אסור מן התורה כלשונו של הטור, אלא כתב בסתם בסי' כ"ב סעי' א': אסור להתייחד עם ערוה מהעריות. ועיין שם בבית שמואל סק"א שלא נגע כלל בדעת השו"ע בזה אלא הביא דברי התוס' והטור דס"ל דאסור מה"ת ודעת הרמב"ם דהוא מן הקבלה ואינו אלא רמז מתורה.

ומדבריו משמע שהאיסור הוא מדרבנן.

החכמת אדם[45] כתב להלכה שיש להחמיר משום שרוב הפסוקים החמירו בייחוד שהוא דאורייתא, אך הציץ אליעזר חלק עליו וכתב:

> לכן אינו מדויק כ"כ מ"ש החכמת אדם בכלל קכ"ז סעי' א', וכן עוד כמה מהאחרונים, דרוב הפוסקים סוברים דהוא מדאורייתא, ומעמידים את הרמב"ם כיחידאי בזה. דכפי האמור רבים גם אשר עמו, ואין בידינו בזה כף ההכרעה לומר דרוב הפוסקים סוברים דלא כוותיה.

[43] שו"ת טוב טעם ודעת מהדורא תליתאי א סימן ה
[44] שו"ת ציץ אליעזר חלק ו סימן מ - קונ' איסורי יחוד פרק א (ד)
[45] כלל קכז סעיף א

ד. נפקא-מינות

לאחר שראינו את שיטות הראשונים והפסיקה בטושו"ע נכנס לנפק"מ של החקירה שלנו בדבר המקור לאיסור יחוד.

עוברת על דת משה

רבי ישראל איסרליין בשו"ת תרומת הדשן (רמב) נשאל על אישה יהודייה שנוהגת להתייחד בבתי נכרים, לפעמים גם בלילה, עקב עסקיה וסרסרותה. לעיתים אף נוסעת לבדה לכפרים, נשארת שם ימים רבים עם נכרים, ואף נכלאה לפעמים ביניהם בגלל חובות. נשאלה השאלה: האם היא נאסרת על בעלה, או לפחות נחשבת עוברת על דת?

תרומת הדשן פוסק שאין לאסור אותה על בעלה. הטעם: מאחר שלא הייתה "מסורה בידם" כמו שבויה, אין לחשוש שנאנסה, ולכן אינה נאסרת אפילו לכהן.

אף שאינה נאסרת, היא נחשבת עוברת על דת, משום שהתייחדה מרצונה עם נכרים פעמים רבות.

הראיה: בגמרא (כתובות עב א) נאמר שאישה ההולכת בשוק וראשה פרוע נקראת עוברת על דת, אף שזו עבירה מדרבנן - **ומכאן שגם ייחוד נחשב בכלל זה.** למרות שהרמב"ם כתב שייחוד נאסר "מדברי קבלה", תרומת הדשן מסביר שגם זה נחשב "רמז דאורייתא" כמו פריעת ראש, ולכן דין חמור יש בו.

אך כדי להפסיד כתובתה של עוברת על דת - יש צורך בהתראה, כפי שמובא במסכת סוטה (כה א).

אבל ייתכן שבמקרה זה – אין צורך בהתראה משום שהיא רגילה להתייחד עם נכרים שטופי זימה, תרומת הדשן מסתפק שמא אין צורך בהתראה כלל, מפני שחוצפתה ופריצותה יתירה.

מביא ראיה ממסכת סוטה (כה א): באשת מי שנתחרש או חבוש בבית האסורים, בית דין מקנאים לה כדי לפסול אותה מכתובתה - ושם נדרשה התראה דווקא מפני ש"אין לה אימת בעל".

מכאן – כשהאישה כן יש לה "אימת בעל", עצם ההתנהגות הפרוצה נחשבת חוצפה גם בלי התראה.

למסקנה: אף שהתלמוד לא הכריע בזה לגמרי, ניתן לומר שמקרה שיש בו פריצות וחוצפה יתרה – אין צורך בהתראה כדי להפסידה כתובתה. עם זאת, מסיים התרומת הדשן שאין להוציא מזה הלכה למעשה בוודאות, כי זה רק על דרך הסברא.

יחוד כפוסל נאמנות

רבי שלמה קלוגר[46] נשאל שוחט בעיר סאמבור נחשד בעבירה: יצא עליו קול (שמועה) שמשרתת בביתו הרה ממנו. השוחט מכחיש וטוען שאויביו הפיצו את השקר כדי לפגוע בו. עם זאת, הודה שנמצא ביחידות עם אותה נערה כמה פעמים כשהייתה אשתו נעדרת, אך הייתה שם גם נערה נוספת, והחדר היה פתוח לבית שבו ישנו אנשים אחרים. על רקע זה – חלק מהאנשים ביקשו לפוסלו משחיטה, בעוד שרב הקהילה ביקש להכשירו.

אומר הרב קלוגר שלוש נקודות עיקריות לבירור:
1. האם ייחוד עם נדה אסור מן התורה או מדרבנן.
2. האם ייחוד בחדר פתוח לבית נחשב ייחוד כלל.
3. האם עצם הייחוד (גם אם אסור) פוסל שוחט ממשרתו.

לדעתו, ייחוד עם פנויה טהורה הוא רק איסור דרבנן, אבל ייחוד עם נדה – הוא איסור תורה, מפני שנדה בכלל עריות שחייבים עליה כרת, וכל עריות כלולות באיסור "לא תקרבו לגלות ערוה" (ויקרא י"ח). לכן רק בעל עם אשתו, שכבר בעל אותה ("פת בסלו"), מותר להתייחד איתה, אבל אם עדיין לא בעל- אסור, כי יצרו חזק עליו. דעת הרמב"ם לעומת זה: הרמב"ם סובר שייחוד של עריות בכלל איסור דרבנן. לפי שיטה זו – גם ייחוד עם נדה אינו אלא מדרבנן.

להלכה כרוב הפוסקים שאין לפסול שוחט משום עבירה שאינה ודאית. וגם אם נאמר שיש לאוסרו, אולי הלכה כרמב"ם שייחוד עריות הוא רק מדרבנן. מכיוון שכך- זהו ספק דרבנן, ולכן נוטה להקל.

למסקנה: גם אם יש חשש קל, הכל תלוי באופי האדם: יש לבדוק אם הוא אדם הגון או חשוד, "ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו". אם התנהגותו תמידית נקייה ומוסרית - יש מקום להכשירו.

[46] כב. שו"ת טוב טעם ודעת מהדורא תליתאי א סימן ה

האם יחוד הוא אביזרייהו דג"ע

הציץ אליעזר בחלק ו סימן מ דן באריכות בשאלה האם ייחוד הוא "אביזרייהו דגילוי עריות" ומביא דיון בין שני גדולים שדנו בזה:

השם אריה (אה"ע לג) נשאל על מילדת יהודייה צריכה לנסוע בשבת עם עגלון גוי; יש חשש ייחוד. מה עדיף- שומר שיחלל שבת ויסע עימה או שתיסע לבדה ותעבור על ייחוד?

סברא א: עדיף שומר אף שמחלל שבת, כי ייחוד הוא אביזרייהו דג"ע שאין נדחה מפיקו"נ.

- הסתייגות: אם היא פנויה, ייחוד פנויה מדרבנן- ייתכן שמותר לעבור על ייחוד (דרבנן) במקום פיקו"נ.
- עוד חידוש: ייתכן שגם ייחוד בא"א נדחה מפיקו"נ, כי רק ג"ע ממש (כרת) הוא "יהרג ואל יעבור", אבל קריבות וייחוד-נדחים מפיקו"נ

הטוב טעם ודעת לר"ש קלוגר – מתיר מטעם אחר- "אשה קרקע עולם "כשיש פיקו"נ המצווה עצמה מכריחה, ולכן הייחוד נחשב כאונס.

- מסקנה מעשית שלו: אם חילול שבת הוא דרבנן/ספק (למשל תחומין מעל י' טפחים), אפשר לשלוח גדול לשומר; אם דאורייתא-לא. אם יש קטן-עדיף קטן.

אומר הרב וולדנברג, יש מספר נפק"מ בין הגישות.

אם המיילד הוא איש או הנהג יהודי:

- לפי ר"ש קלוגר: אסור לו להתייחד (אביזרייהו דג"ע = יהרג ואל יעבור), גם עם פנויה; ישתדלו שומר.
- לשם אריה: אין חילוק בין איש לאשה; בפיקו"נ מותר ואף חייב להתייחד כשאין חלופה, ובפרט בפנויה.
- לשניהם פשוט שייחוד = אביזרייהו דג"ע ומביא את החינוך והסמ"ג כתימוכין. אלא שהשם אריה מנסה לחדש: אביזרייהו אינם בכלל "יהרג" (נידחים מפיקו"נ), ובפנויה- אפילו לא אביזרייהו.
- הסתייגות לדורנו: רוב פנויות נידות ולכן דינן כערוה מחייבי כריתות, ואז כל קריבה (גם דרבנן) חוזרת להיות אביזרייהו דג"ע.

- נקודה נוספת מחלק הציץ אליעזר: "יהרג ואל יעבור" הוא רק כשיש לאו דאורייתא מלשון הרמ"א (יו"ד קנ"ז): גם באביזרייהו צריך מיעוטו לאו של תורה כדי לומר "יהרג". כשזה דרבנן-אין "יהרג", ומותר לדחות מפיקו"נ.

לסיכום דבריו:

- אביזרייהו: ייחוד נחשב אביזרייהו דג"ע, אך "יהרג" נאמר רק כשיש לאו דאורייתא מפורש-מה שאין בייחוד במרבית הצירופים.
- פיקוח נפש: ברוב התרחישים-דוחה איסור ייחוד (ודאי בפנויה; לעיתים אף באשת איש כשאין חלופה).
- ספקות: בהיות האיסור לאו דווקא דאורייתא-ב־ספיקא דדינא/מציאות נטיית הפסיקה להקל.
- פנויות זמננו: מאחר שרובן נידות-יש להיזהר, אך גם כאן אין הכרח להגיע ל"יהרג" ביחוד; נדרש שיקול־דעת הלכתי לפי המקרה.

ה. "כי יסיתך"

לאחר שלמדנו את הסוגיה ננסה לענות כיצד נלמד איסור יחוד להרבה מן השיטות מפסוק העוסק בדיני הסתה לע"ז? ומה היחס בין "כי יסיתך" לבין "לא תקרבו".

נחזור לפסוק:

(ז) כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ אוֹ בִנְךָ אוֹ בִתְּךָ אוֹ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ

המדרש[47] על הפסוק למד את המילה הסתה כך:

ז) כי יסיתך. **<u>אין הסתה אלא טעות</u>** כענין שנאמר אשר הסתה אותו איזבל אשתו (מ"א כא כה) אחרים אומרים **<u>אין הסתה אלא גירוי</u>** כענין שנאמר ועתה ישמע נא אדני המלך את דברי עבדו אם ה' הסיתך בי ירח מנחה (ש"א כו, יט).

[47] מדרש הגדול

ז"א בהסתה יש טעות- קרי שגיה שכלית, אך יש דעה אחרת שמסבירה דווקא הסתה כגירוי- קרי חוויה גופנית!

הרא"ש מדייק שזה דווקא מאחיך משום שהוא "חביב עליך", ורבינו בחיי אף אמר שיש בזה אהבה.

אם נשים לב ההסתה פועלת גם על המישור השכלי-טעות , גם על המישור הנפשי שמי שמדבר איתך אתה מחבב אותו ואוהב אותו. וגם על הגוף- גירוי.

בדרך כלל יש לנו מנגנוני הגנה שכליים שתפקידם לעזור לי, אבל שזה בא ממשהו שהוא קרוב אלי זה פועל עלי אחרת המלבי"ם[48] למד דיוק חשוב. פיתוי פועל על המקומות הנמוכים שבי, הסתה- פונה גם להסביר לי למה זה טוב לי. בעצם קורה בהסתה תהליך של "נרמול" שבו, הגוף, הנפש, והשכל שלי- כולם אומרים לי- זה טוב, זה נכון, יש כאן כח של קרבה, שמנוצל לקחת אותי למקום לא טוב הרש"ר הירש אומר על הפסוק שהתורה מבליטה את היחסים הקרובים ביותר, את קשרי הדם, הנישואין והידידות, ועל ידי כך היא מורה שהיא מצדיקה את השפעתם על נפש האדם ומייחסת לה ערך רב; ודוקא משום כך היא מבקשת להבטיח את הנאמנות לה' מול הקשרים האמיצים והמוצדקים האלה.

בשיעור ב שלי שלמדנו קידושין אמר לנו הרב יעקב[49]:

> אדם מתנהל בעולם של דעת, כאשר יש לו מערכות הגנה. מערכות ההגנה פעולות קודם כל בשכל. בנוסף לכך, כאשר יש מישהו שהוא קרוב אל האדם ואין ביניהם אינטרסים ממילא האדם לא יפעיל את מערכות ההגנה שלו.
>
> בעצם, במערכת חיים בריאה, יש דברים שהם נכונים משום שעברו את הביקורת של האדם, ויש דברים שהם נכונים משום שהאדם יודע מראש שהם נכונים לו ולכן הביקורת לא מופעלת.
>
> ומתוך כך נבין למה לומדים איסור ייחוד מפסוק זה.
>
> הייחוד הוא בחינת הסתה של בן אם. הייחוד אומר לאדם שזה הדבר הנכון לעשות כאשר יש מציאות של איש ואשה באינטימיות, ומתוך כך האדם כבר לא

[48] מלבי"ם שמואל א פרק כו פסוק יט
[49] בלב י"ם עמוד ס'-סא'

ביקורתי. הקרבה הופכת את הסיטואציה ל'אימא צייתי ליה', שיקבל זאת, כמו הסתה של בן אם שהוא מקשיב ומקבל אותו כי הוא שייך אליו ולכן אינו מפעיל את מערכות ההגנה עד כדי כך שיש הוה אמינא מהתורה להקשיב לו.

התאווה היא מערכת רצונות טבעיים פראיים שבקרב האדם שבניתוק מהמציאות והשייכות הכללית אל שאר חשבון החיים של האדם בשקלול כל רבדיו, ולכן ברגע אחד של ייחוד (=ניתוק) היא יכולה להפוך להיות הדבר הנכון. הקרבה גורמת לאדם לחשוב שזה הדבר הנכון לעשות.

קיבלנו מהרב וייצמן שליט"א, שדרך הלימוד היא עצמה חלק מהגילוי של הדין, וחשבתי לענ"ד שזה הסיבה שדין הייחוד נלמד בדרך רמז.

רמז זהו רובד לימוד שבו רק נסתר, שמתגלה רק למי שיודע לשים לב.

קרי- בפשט הפסוק עוסק בדיני הסתה לעבודה זרה, אבל ברמז- יש פה לימוד לקרבה אסורה. בעצם בנסתר מתגלה שהסיבה שההסתה עובדת זה הקשר הנסתר בינך לבין אחיך.

נחזור עתה לפסוקים:

מצד אחד קרבה אסורה, ומצד שני יש אביזריהו דגילוי עריות. אם אני סובר שהעיקר זה ההרחקה מגילוי עריות, אני אחמיר בפנויה נידה שתהא כערוה, ואני אדון בשאלת אביזריהו לעומת פיקו"נ. אך מצד שני אם אני מבין שיש איסור עצמי ביחוד, מובן יותר למה דוד גזרו על הפנויה- התורה אסרה קרבה אסורה בין אנשים קרובים אלי מאוד. דוד ובית שמאי כבר אסרו מהמפגש עם המציאות.